

Museoviraston rooli kirkollisen kulttuuriperinnön hoidossa

Lapuan hiippakunnan johtamisen päivät

Seinäjoki

5.9.2019

Yliarkkitehti Sirkkaliisa Jetsonen

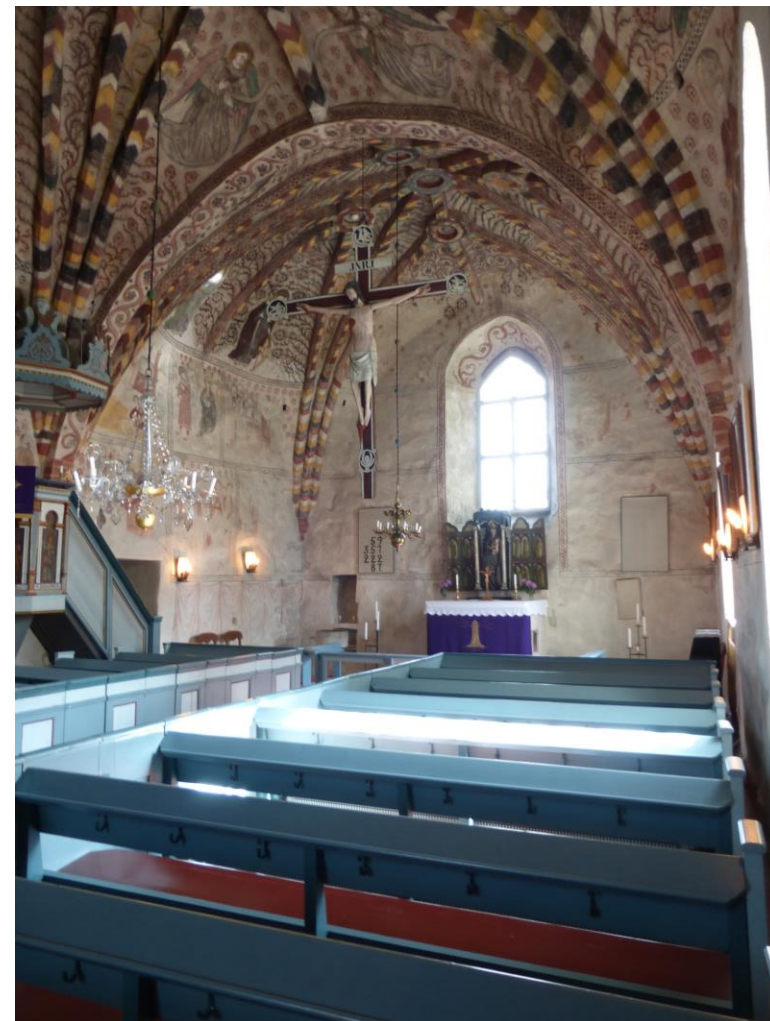

Museovirasto

Kirkollinen kulttuuriperintö on arvokkainta kulttuuriperintöämme

Kirkot ovat sekä arvokkainta yhteistä hengellistä, henkistä ja aineellista kulttuuriperintöämme että seurakuntien omistamia käyttörakennuksia.

- Kirkon ja sen esineistön käytön ja hoidon sekä niihin tehtävien muutosten tulee pohjautua kattavaan tietoon historiasta ja säilyttämistavoitteista. Kirkkotilan arvot ja merkitykset on ymmärrettävä.
- Jokainen kirkkorakennus on yksilö, ja muutokset on käsiteltävä yksilöllisesti.
- Tulee arvioida, kuinka paljon muutoksia kirkkotila kestää menettämättä eheyttään ja niitä ominaisuuksia, joiden vuoksi se puhuttelee kävijää.

Kuva: Sirkkaliisa Jetsonen, Museovirasto

Museovirasto on kulttuuriperinnön asiantuntija, palvelujen tuottaja, toimialansa kehittäjä ja viranomainen. Se kartuttaa, hoitaa ja esittelee kulttuurihistoriallista kansallisomaisuutta, tallentaa, tuottaa ja välittää tietoa.

Virasto vastaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön, arkeologisen kulttuuriperinnön ja rakennusperinnön sekä kulttuuriomaisuuden suojelusta yhdessä muiden viranomaisten ja muun museolaitoksen kanssa. Se kartuttaa ja esittelee kulttuurihistoriallista kansalliskokoelmaa, tutkii aineellista kulttuuriperintöä sekä tukee ja kehittää museoalaa valtakunnallisesti.

Museovirasto tarjoaa monipuolisia, jatkuvasti kehittyviä palveluita kaikille kansalaisille. Virasto toimii opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa.

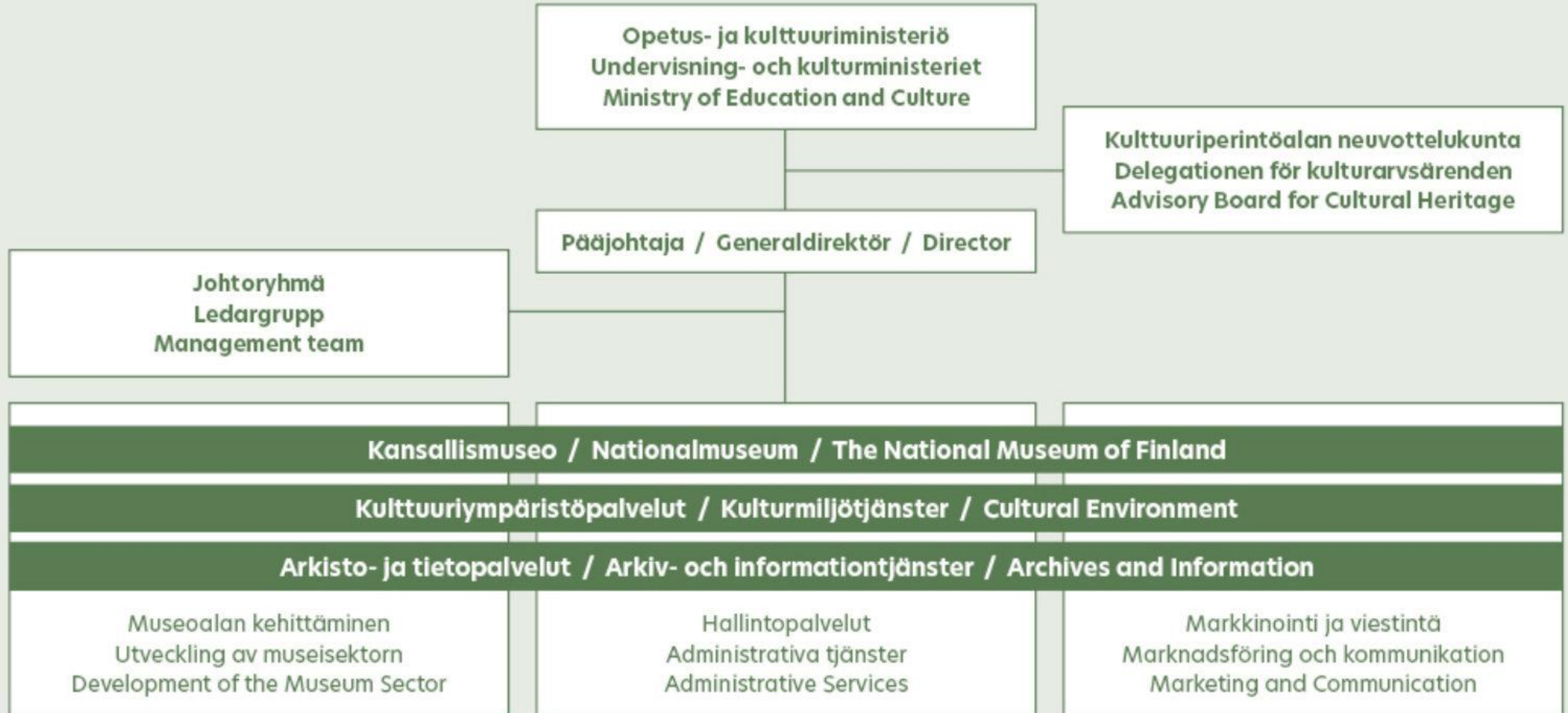

Museovirasto

Jaakkolan talon ulkomiljöötä, kylätien varteen ryhmittyneitä aittoja, vajoja ja riihi, Aaltonen Esko, 1928, Museovirasto – Musketi, CC BY 4.0

Museovirasto / Museiverket / The Finnish Heritage Agency

Arkeologiseen kulttuuriperintöön, rakennettuihin kulttuuriympäristöihin ja restaurointiin sekä kulttuurimaisemaan liittyvät asiantuntija- ja viranomaistehtävät ovat kulttuuriympäristöpalvelut-osaston vastuulla.

Tehtävät perustuvat Museovirastosta annettuun lakiin ja asetukseen. Toimintaa ohjaavat myös muinaismuistolaki, maankäyttö- ja rakennuslaki, laki rakennusperinnön suojelemisesta, kirkkolaki ja ortodoksisesta kirkosta annettu laki.

Kulttuuriympäristöpalvelut-osasto on osallinen alueidenkäytön suunnittelussa, kuten kaavoituksessa, toimii asiantuntijana suojelukysymyksissä ja suojeltujen rakennusten restauroinnin ohjauksessa.

Osasto tuottaa tietoa ja lisää tietoisuutta kulttuuriympäristön suojelusta, arvoista ja mahdollisuuksista. Se toteuttaa erilaisia suojeluohjelmia ja -hankkeita ja osallistuu kansainväliseen toimintaan sekä kulttuuriperintöalan avustusten valmisteluun ja seurantaan yhdessä muiden osastojen kanssa.

Evangelisluterilaisen kirkon kirkkolaki suojelee automaattisesti kaikki ennen vuotta 1917 rakennetut kirkolliset rakennukset, niiden kiinteät sisustukset ja taideteokset.

Näiden lisäksi on Museoviraston esityksen pohjalta suojeltu 44 nuorempaa, vuosina 1924-69 rakennettua kirkkoa.

Suojelusta kirkkolailla päättää Kirkkohallitus.

Kuva: Elisa Heikkilä, Museovirasto

Kirkollisia rakennuksia ovat kirkot, kellotapulit, siunaus- ja hautakappelit sekä hautausmaalla olevat niihin rinnastettavat rakennukset. Kirkollisia rakennuksia koskevia säännöksiä sovelletaan myös kirkkopihaan, sen ja hautausmaan aitaan ja porttiin sekä sankarihautausmaahan.

Kirkko on hallinnollisella päätöksellä tehty kirkollinen rakennus. Kirkko tulee vihkiä, mutta vihkiminen ei yksin tee rakennuksesta kirkkoa.

Kuva: Sirkkaliisa Jetsonen

Kirkollisen rakennuksen olennaiseen muuttamiseen, purkamiseen tai sen käyttötarkoituksenmuuttamiseen sekä käytöstä luopumiseen tarvitaan kirkkohallituksen vahvistamispäätös.

Suojellun tai yli 50 vuotta sitten käyttöön otetun kirkollisen rakennuksen olennaiseen muuttamiseen, purkamiseen tai käyttötarkoituksen muuttamiseen tarvitaan Museoviraston lausunto.

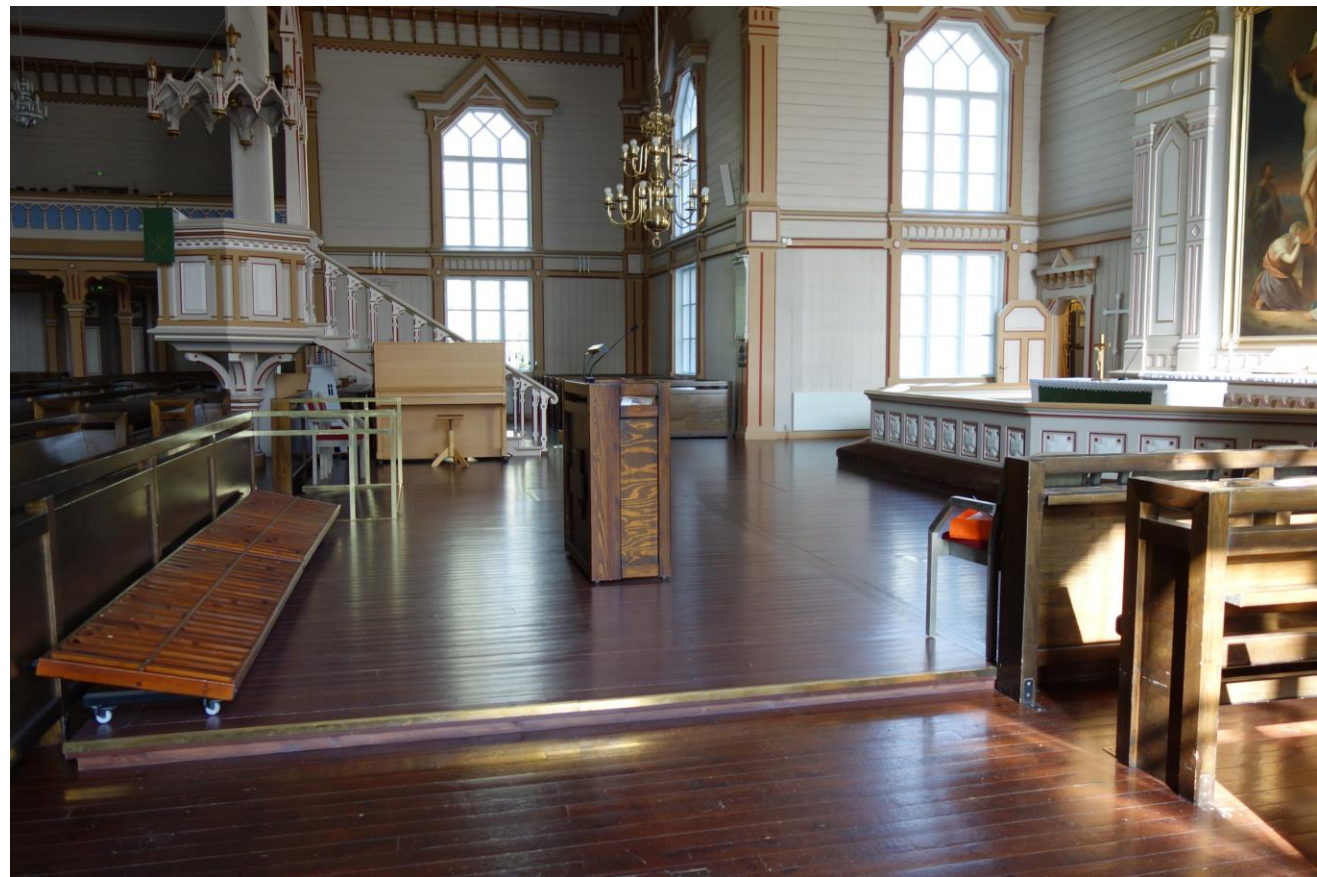
Lausunto pyydetään jo asiaa koskevasta suunnitelmasta, kuten hankesuunnitelmasta tai suunnitelmaluonnoksista, ennen kirkkovaltuuston tai yhteisen kirkkovaltuuston päätöksentekoa.

Museovirasto toimii asiantuntijaviranomaisena, kun suojeltuihin kirkollisiin rakennuksiin suunnitellaan olennaisia muutoksia.

Muutosta pidetään olennaisena, jos korjauksessa kirkollisen rakennuksen ulkonäkö, rakenne tai sisätilan luonne selvästi muuttuu. Muutos voi olla olennainen silloinkin, kun tavoitteena on kohteen restaurointi aikaisempaan asuun. Museovirasto joko puoltaa tai ei puolla lausunnossaan muutosta.

Lausunnossaan Museovirasto voi edellyttää vaihtoehtoisia ratkaisuja tai esimerkiksi mallin tai koekäsittelyn teettämistä.

Kuva: Sirkkaliisa Jetsonen, Museovirasto

Ulkoasun olennaisia muutoksia ovat:

- lisä- tai täydennysrakentaminen
- julkisivujen tai näkyvien kattopintojen muutokset, kuten katemateriaali tai väri
- merkittävät porras- ja kulkujärjestelyt kirkkopihassa, esimerkiksi esteettömän kulun parantaminen, luiskan rakentaminen
- hautausmaan aidan uudelleenrakentaminen ja materiaalin vaihtaminen

Kuva: Sirkkaliisa Jetsonen

Sisäasun olennaisia muutoksia ovat:

- kirkkosalin tilajaon muutokset, esimerkiksi wc-tila liikuntarajoitteisille kirkon takaosaan.
- tyyli- tai väriasun tai kiinteän sisustuksen muutokset kokonaan tai keskeisiltä osiltaan
- alttarialueen ja kuoriosan muutokset, kuten alttaripöydän siirto, esteetöntä kulkua parantavat järjestelyt, alttarikaiteen muutokset, etummaisten kiinteiden penkkien poistot
- kuoriurkujen rakentaminen tai purkaminen, urkujen julkisivumuutokset
- valaistuksen tai muiden näkyvien teknisten järjestelmien uusiminen tai muutokset

Rakenteelliset muutokset, jotka näkyvät ulko- tai sisäasussa.

Kuva: Sirkkaliisa Jetsonen, Museovirasto

Olennainen muutos arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Raja olennaisen muutoksen ja kunnossapidon välillä vaihtelee kirkkoittain. Hankkeen taloudellinen koko ei ole ratkaiseva, vaan muutosten sisällöllinen vaikutus rakennuksen ulko- tai sisäasuun. Olennaisen muuttamisen kriteerit ovat samat suojelluille ja muille kirkollisille rakennuksille.

Muutos voi olla olennainen ja edellyttää Kirkkohallituksen vahvistusta, vaikka sitä koskeva suunnitelma olisi Museoviraston mukaan sellaisenaan hyvä ja puollettavissa. Yhtäältä jossakin kirkossa hyväksytty muutos ei ole tae siitä, että vastaava muutos voidaan toteuttaa toisessa kirkossa.

Kuva: Sirkkaliisa Jetsonen

Olennaisena muutoksena ei yleensä ole pidetty yhden tai kahden takimmaisien penkkirivin poistamista. Lisärivien poistaminen voi merkitä olennaista muutosta. Kirkon eteisessä tai sakastissa tehtäviä muutoksia ei yleensä pidetä olennaisina.

Rajanvedosta on hyvä ennalta neuvotella Kirkkohallituksen yliarkkitehdin ja Museoviraston kanssa.

Kuva: Sirkkaliisa Jetsonen

Perehtyvä ja asiantunteva suunnittelu on välttämätöntä. Suunnitteluun ja toimenpidevaihtoehtojen arviointiin tulee varata aikaa.

Museovirasto arvioi muutoksia asiantuntijana ja lausunnonantajana. Virastoon kannattaa olla yhteydessä mahdollisimman aikaisin. Hankkeesta voidaan neuvotella myös paikan päällä.

Kirkkojen restaurointisuunnittelu on yleensä vaativa tai poikkeuksellisen vaativa tehtävä. Tämä asettaa vaatimuksia suunnittelijapätevyydelle. Kelpoisuusvaatimuksista on säädetty maankäyttö- ja rakennuslaissa sekä valtionneuvoston asetuksissa.

Museovirasto

Kuvat: Museovirasto,
Elisa Heikkilä

Yleensä suunnittelun pohjaksi tarvitaan selvityksiä ja tutkimuksia. Sellaisia ovat esimerkiksi rakennus-, muutos- ja korjausvaiheita havainnollistavat rakennushistorian selvitykset (RHS) ja väritutkimukset, joiden kohdentuminen ja laajuus on harkittava huolella.

Dokumentointi ja raportointi kuuluvat myös restaurointi- ja korjaushankkeeseen. Pääsuunnittelija kokoaa yleensä korjausraportin.

Työmaavaiheeseen Museovirasto osallistuu tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan. Yhteydenpito tapahtuu yleensä pääsuunnittelijan kautta.

Kuva: Elisa Heikkilä, Museovirasto

Lakisuojelun lisäksi kirkollisille kohteille on usein annettu suojelumerkintöjä ja -määräyksiä maankäyttö- ja rakennuslain mukaisissa kaavoissa.

Suuri osa kirkkojen ympäristöistä kuuluu valtakunnallisesti merkittäviksi arvioitujen rakennettujen kulttuuriympäristöjen (ns. RKY-alueet) joukkoon ja ne tulee huomioida alueidenkäytön suunnittelun lähtökohtana.

Kaavoitukseen liittyvissä kirkkoympäristöjen lausuntoasioista pääsääntöisesti vastaavat alueelliset vastuumuseot.

Kuva: Ilari Kurri, Museovirasto 2006

Korjaushankkeessa on myös arvioitava arkeologisen tutkimuksen ja dokumentoinnin tarve.

Muinaismuistolain mukaisissa asioissa kyseeseen saattaa tulla tutkimus- tai kajoamislupamenettely.

Kirkkopihaa koskevista kaapelointi- ym. kaivuusuunnitelmista tulee olla yhteydessä Museovirastoon. Arkeologisten tutkimusten kustannuksista vastaa seurakunta.

Toiminnallisten muutosten vaikutuksia

Monipuolistaminen ollut jo käynnissä

Esimerkiksi alttarin edustan väljentäminen erilaisia esitystilanteita varten, tarpeet soitinten tai muiden välineiden säilytykseen

Lasten paikat ja kahvitilat

Tarpeet ja toiveet selvitetään, keskustelu laajasti seurakunnassa – yhteinen prosessi

Toimintaa kannattaa testata ennen kuin muutoksia kirkkotilaan tehdään.

Suunnittelu ja sen pohjalta vaikutusten, myös kerrannaisvaikutusten, arviointi avainasemassa

Kuva: Kirkon kuvapankki/Elfhill/Pentti Mansukoski

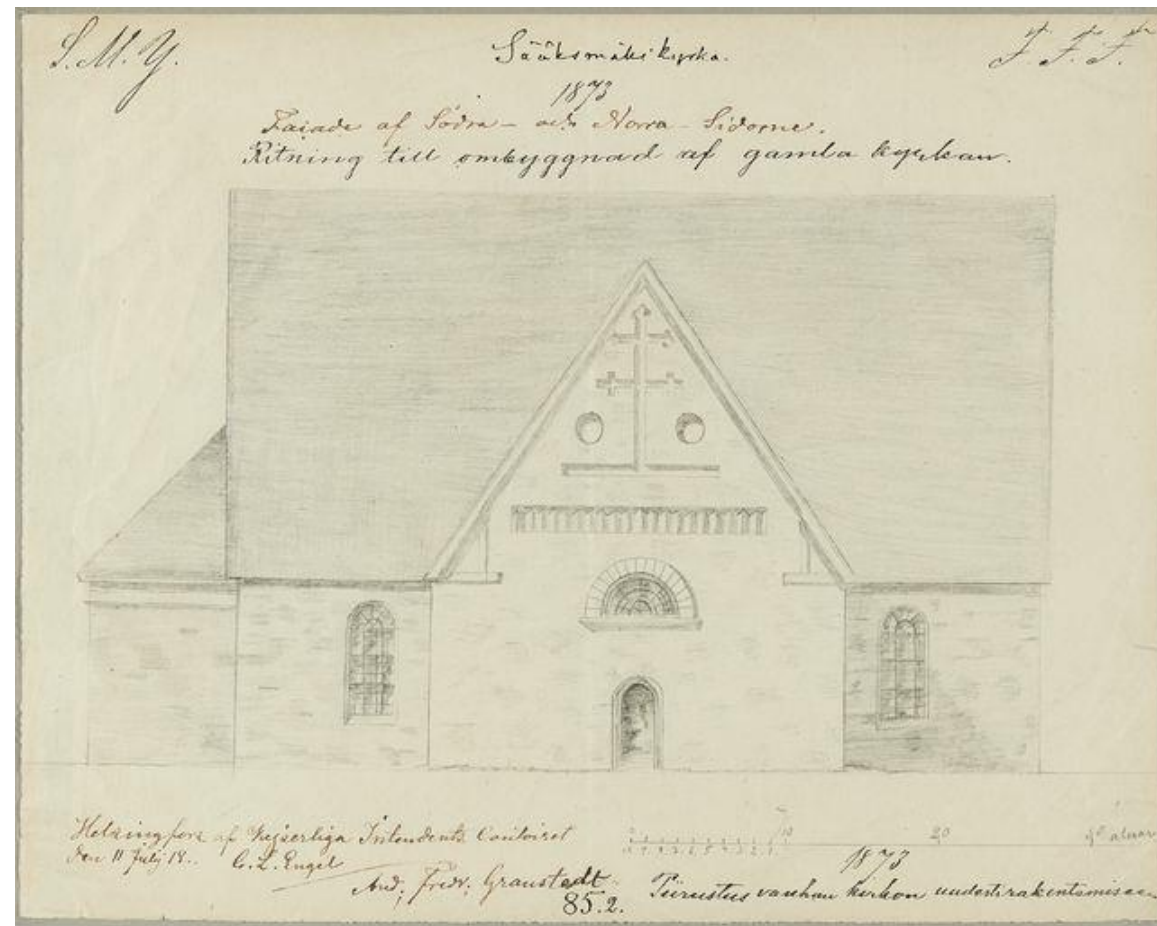

Kuva: Sirkkaliisa Jetsonen, Museovirasto

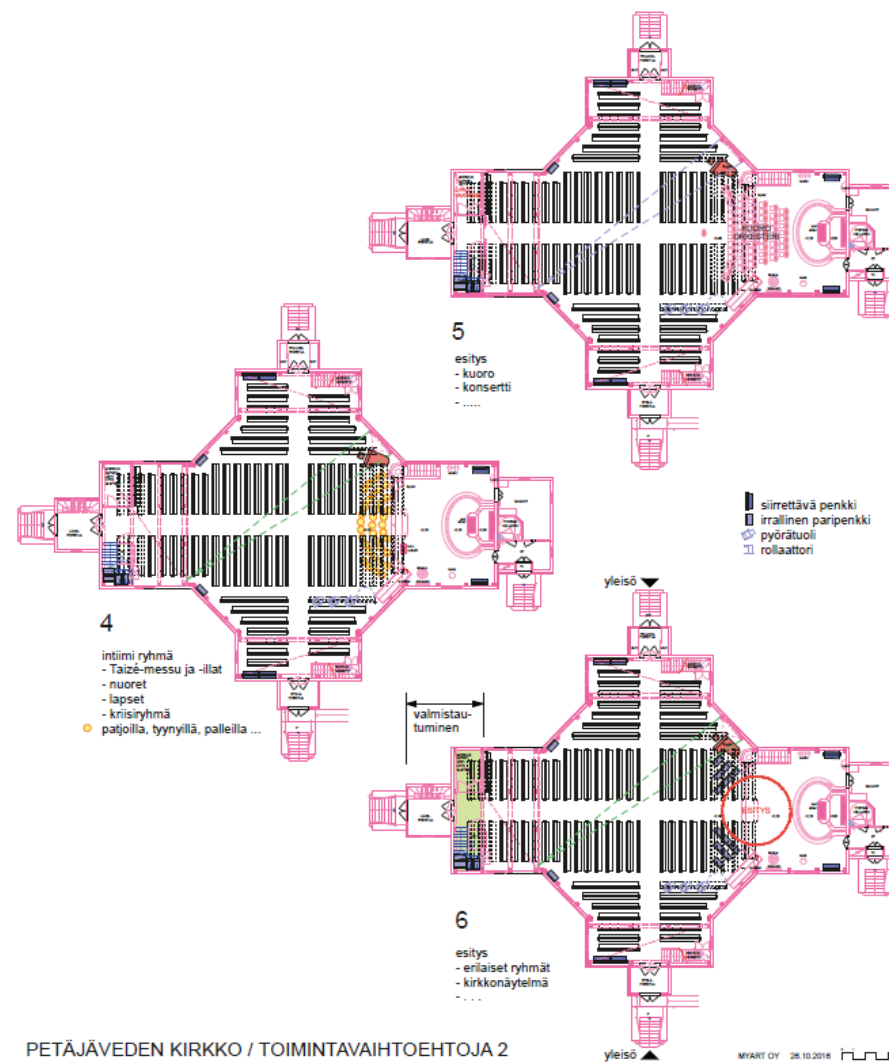
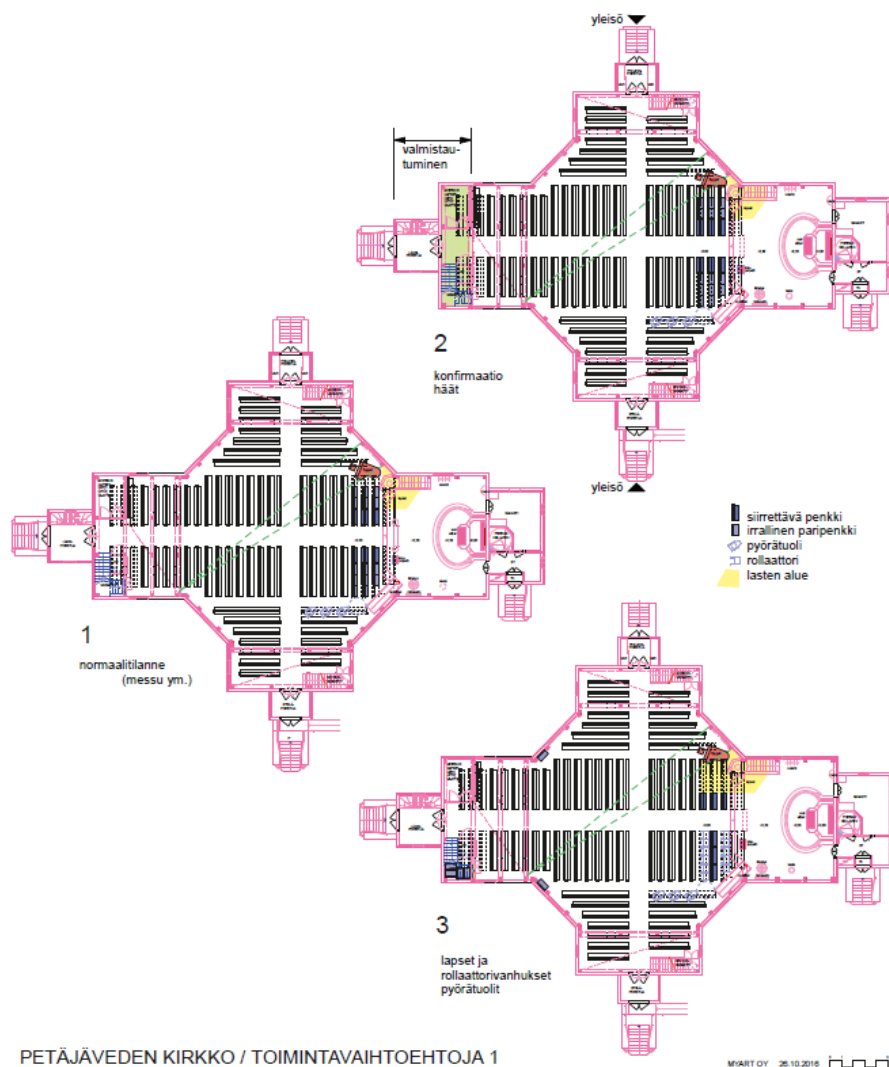
Keskustelu kulttuuriympäristön
asiantuntijoiden kanssa

Varmistutaan, että kirkollisen
rakennuksen ominaisuuksista ja
arvokkaista piirteitä tiedetään riittävästi
ja että suunniteltujen toimenpiteiden
vaikutukset niihin on otettu huomioon.

Kokonaisarvion tekemiseen tulee
varata riittävästi aikaa.

Kuva: Sääksmäen kirkko, Engel Carl Ludvig, alkuperäisen kuvan tekijä; Granstedt Anders Fredrik, tekijä 1873, Museovirasto – Musketi, CC BY 4.0

Kuvat: Sirkkaliisa Jetsonen

Inkoon kirkon uusi keittosyvennys ja esteetön wc lehterin alla

<https://www.svenskakyrkan.se/strangnas/projekt-domkyrkoberget-strangnas>

Strängnäsins tuomiokirkkoprojektin (Domkyrkoberget) vaihteita:

Elävä tuomiokirkko

Tutkimuksia; keskustelu lääninhallituksen kanssa; kokemusinventointi;
arkkitehtuurikilpailu; vuorovaikutus osallisten kanssa; vaikutusanalyysi (lapset);
antikvaarinen vaikutusten arviointi; jne.

Museovirasto

Strängnäsın tuomiokirkko

Museovirasto

Kuvat: Sirkkaliisa Jetsonen, Museovirasto ja Saana Tammisto, Kirkkohallitus

HOITO – KORJAAMINEN – MUUTOS

Restaurointi on tutkimusta ja valintoja
Tutkiva suunnittelumetodi

Ajallinen syvyys
Ajallinen kestävyys

Ohjeita ja oppaita

Kirkkojen hoito ja restaurointi > Museovirasto julkaisee uuden Kirkollisten rakennusten hoito- ja restaurointioppaan 2019

Vaivaisukon kunnostaminen

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/vaivaisukon-kunnostaminen.pdf>

Hautausmaiden inventointiopas

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/hautausmaiden-inventointiopas.pdf>

Hautamuistomerkkien hoito

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/hautamuistomerkkien-hoito.pdf>

Sankarihautausmaiden perinne, hoito ja kunnostus

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/sankarihautausmaiden-hoito.pdf>

Miten hoidan hautamuistomerkkiä (SKR)

Arvoesineistön hoito seurakunnassa (Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:4)

Knapas Marja Terttu - Tirilä Soile: Suomalaista kirkkoarkkitehtuuria 1917-1970. Museovirasto 2006/2008.

Evankelis-luterilaisten seurakuntien siunauskappelit 1917–2000

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/evankelis-luterilaiset-siunauskappelit.pdf>

Samasta ovesta, Genom samma dörr

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/samasta-ovesta.pdf>

Talon tarinat – rakennushistorian selvitysopas

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/talon-tarinat-opas.pdf>

Arkeologisen kulttuuriperinnön opas <http://akp.nba.fi/>

SPEK (Suomen pelastusalan keskusjärjestö) julkaisee uuden Kirkkojen paloturvaohjeen (yhteistyössä Museovirasto, Kirkkohallitus)

Museovirasto

Kiitos!

Museovirasto